

Tom 12/2020, ss. 421-446

ISSN 0860-5637

e-ISSN 2657-7704

DOI: 10.19251/rtnp/2020.12(21)

www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Zdzisław Jan Zasada

Włocławek

MEDALE, ODZNAKI I OZNAKI STRAŻY POŻARNYCH NADAWANE W LATACH 1896–1939

MEDALS, BADGES AND SIGNS OF FIRE BRIGADES AWARDED IN THE YEARS 1896–1939

Streszczenie:

W okresie poprzedzającym rozbiory Polski tworzyły się podwaliny formalnego zorganizowania oddziałów walczących z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi. Od 1772 do 1918 r. na terenach okupowanych działały regionalne związki straży pożarnych skupiające coraz liczniej powstające straże pożarne (w zaborze rosyjskim – ogniowe). I choć ich działalność podlegała kontroli władz zaborczych, to były one ostoją polskości aż do momentu odzyskania niepodległości przez naszą Ojczyznę.

Mimo stosowanych utrudnień w służbie straży pożarnych ustawicznie rozwijała i pogłębiała się ich działalność narodowo-wyzwoleńcza. Dzięki staraniom związków straże oraz poszczególni ich członkowie wyróżniani byli korporacyjnymi medalami, odznaczeniami i odznakami. Najpierw formę na-

gradzania, w postaci odznaki na mundurze, zastosowano w zaborze austriackim i po kilkunastu latach także w zaborze rosyjskim. Nie odnotowuje się tego typu gratyfikacji w zaborze pruskim.

Odzyskanie przez Polskę, w 1918 r., niepodległości stanowiło impuls do podjęcia starań o zjednoczenie rozbitego dotychczas na związki dzielnicowe ruchu strażackiego. Powstała Rada Naczelna Głównego Związku Straży Pożarnych RP przyjęła 9 grudnia 1922 r. regulamin jednolitych odznaczeń dla wszystkich członków straży pożarnych w Polsce. Od tego czasu związki dzielnicowe skupione w nowej organizacji zaprzestały nadawania własnych wyróżnień ustanowionych w latach wcześniejszych.

W opracowaniu przedstawiono i zilustrowano krzyże, medale i odznaki, które funkcjonowały w latach 1896-1939 oraz oznaki formacji strażackich działających w tym okresie. Z jednej strony ich liczba budzi podziw, a z drugiej była częstokroć jedyną formą nagradzania strażaków za udział w walce z żywiołami oraz za długoletnią humanitarną służbę.

Z tego też powodu falerystyka pożarnicza sprzed I wojny światowej oraz międzywojnia na trwałe wpisała się w historię nie tylko polskich wyróżnień zaszczytnych, ale również w historię polskiego pożarnictwa. Przyniesione w materiale odznaczenia, odznaki i wyróżnienia nie wyczerpują do końca zagadnienia. Z tego też tytułu interesująco, z pozycji historycznych dociekań, przedstawią się problematyka licznych odznaczeń korporacyjnych i unikalnych odznak pamiątkowych związanych z jubileuszami poszczególnych straży pożarnych. W związku z tym tematyka ta winna być przedmiotem dalszych badań.

Słowa kluczowe: krzyż, medal, odznaka, straż pożarna, związek, służba, ochotnicza straż pożarna

Summary:

In the time preceding the partitions of Poland, the basic foundations were laid out for the formal organizations of units that were fighting with fires and other natural disasters. From 1772 to 1918, regional fire brigade associations were operating in the occupied territories, gathering more and more fire brigades (in the Russian partition - fire brigades). And although their activities were subject to the control of the partitioning powers, they were the mainstay of Polishness until Poland regained independence.

Despite the difficulties and repressions related to the national liberation activities of fire brigades and regional associations, they gathered more and more fire brigades. Thanks to the efforts of the unions, the guards and their individual members were awarded corporate medals, decorations, and badges. First form of the rewards were badges stuck on the uniform, primarily used in the Austrian partition and after several years also in the Russian one. There were no such gratuities in the Prussian partition though.

The regaining of independence by Poland in 1918 was a strong impulse to undertake efforts to unite the firefighting movement, which had so far been broken up into district unions. The General Council of the Main Fire Brigade Association of the Republic of Poland has been established and adopted on December 9, 1922 the regulations of uniform awards for all members of fire brigades in Poland. Since then, district unions gathered in the new organization have ceased to award their own distinctions established in previous years.

The below case study presents and illustrates all the crosses, medals and badges that functioned from 1896 to 1939, as well as the badges of firefighters operating in that period. On the one hand, the number of given awards had been admirable, and on the other hand, it was often the only form of rewarding firefighters that participated in the fight against the element and for long-term humanitarian duty.

Due to this reason, the pre-World War I and inter-war phaleristics have permanently entered the history of not only Polish honorable mentions, but also the history of Polish firefighting. The decorations, badges and distinctions quoted in the material do not fully exhaust the topic. For this reason and from the point of historical research, the issue of numerous corporate decorations and unique commemorative badges related to the jubilees of individual fire brigades makes it so interesting.

Therefore, this topic undoubtedly should be the subject of further research.

Keywords: cross, medal, badge, fire brigade, union, service, volunteer fire brigade

Literatura podejmująca problematykę medali, odznaczeń i oznaczeń w jednostkach straży pożarnych jest mało liczna, jeśli chodzi o kompleksowe i nowoczesne ujęcie tematyki tych zasłużonych dla bezpieczeństwa publicznego organizacji.

Na polskim rynku wydawniczym ukazały się prace zajmujące się tematyką falerystyki pożarniczej: Mariana Kowalskiego *Strażackie odznaczenia, odznaki, wyróżnienia i medale*, Warszawa 1988, Krzysztofa Krężela, Stefana Oberleitnera *Odnaczenia, odznaki, oznaki straży pożarnych w Polsce 1915–2002*, Warszawa 2004, Jerzego Jędrusika *Odnaczenia, odznaki, medale straży pożarnych w Polsce 1900–2017*, PW Marken 2017. Problematyka wyróżnień strażackich znalazła się także w części publikacji S. Oberleitnera *Polskie ordery, odznaczenia i niektóre wyróżnienia zaszczytne 1705–1990*, t. I i II, Zielona Góra 1992, 1999.

Głównym źródłem informacji, w oparciu o które powstał niniejszy artykuł są przepisy zawarte w Dziennikach Ustaw, Monitorach Polski oraz regulaminach nadawania odznak i wyróżnień strażackich. Wartościowe dane uzyskano z katalogów zbiorów, folderów i informatorów wydawanych przez muzea pożarnicze. Ważnymi pozycjami były artykuły zamieszczone w miesięcznikach „Strażak”, „Przegląd Pożarniczy” i w „Muzealnym Roczniku Pożarniczym” T. 5 (1994), T. 6 (1995) Centralnego Muzeum Pożarnictwa w Mysłowicach.

Dla zilustrowania zamieszczonego w materiale tekstu wykorzystano fotografie medali, odznak i odznaczeń zamieszczone na stronach internetowych: domów aukcyjnych, muzeów pożarniczych, OSP i PSP oraz indywidualnych kolekcjonerów. W dwóch przypadkach niemożliwym było uzyskanie fotografii wyróżnienia, więc przedstawiono je w formie graficznej.

W okresie poprzedzającym rozbiory Polski tworzyły się podwaliny formalnego zorganizowania oddziałów walczących z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi. Od 1772 do 1918 r. na terenach okupowanych działały regionalne związki straży pożarnych skupiające coraz liczniej powstające straże pożarne (w zaborze rosyjskim – ogniowe). I choć ich działalność podlegała kontroli władz zaborczych, to były one ostoją polskości, aż do momentu odzyskania niepodległości przez naszą Ojczyznę.

Do najprężniej działających związków zaliczyć możemy utworzony 30 listopada 1875 r. w zaborze austriackim Krajowy Związek Ochotniczych Straży Pożarnych w Królestwie Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim. W zaborze rosyjskim polskie organizacje strażackie mogły zrzeszać się od

1899 r. w Cesarsko-Rosyjskim Towarzystwie Pożarniczym. Od kwietnia 1915 r. w zaborze tym funkcjonowało Towarzystwo Świętego Floriana, przemianowane na Związek Floriański w 1916 r., który był prekursorem wprowadzania istotnych zmian w pożarnictwie, w tym także związanych z mundurami, medalami, odznaczeniami i oznakami. Po nim, od 1921 r., ciężar działań przejął Główny Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Gł. Zw. Str. Poż. RP). Natomiast w zaborze pruskim od 1853 r. polskim strażom pożarnym dano możliwość przynależności do Wszechniemieckiego Związku Straży Ogniwych. Zabiegając o możliwie niezależną działalność od zaborczych władz, w 1863 r. zorganizowano Prowincjonalny Śląsko-Poznański Związek Towarzystw Pożarniczych i Ratunkowych, a w 1891 r. powstał Zachodniopruski Prowincjonalny Związek Straży z siedzibą w Gdańsku¹.

Mimo stosowanych utrudnień i represji związanych także z narodowo-wyzwoleńczą działalnością straży pożarnych oraz związków regionalnych skupiały one coraz liczniej powstające straże pożarne. Dzięki staraniom związków straże oraz poszczególni ich członkowie wyróżniani byli korporacyjnymi medalami, odznaczeniami i odznakami. Najpierw formę nagradzania, w postaci odznaki na mundurze, zastosowano w zaborze austriackim, a po kilkunastu latach także w zaborze rosyjskim. Nie odnotowuje się tego typu gratyfikacji w zaborze pruskim.

Odzyskanie przez Polskę, w 1918 r., niepodległości stanowiło impuls do podjęcia starań o zjednoczenie rozbitego dotychczas na związki dzielnicowe ruchu strażackiego. Powstała Rada Naczelna Głównego Związku Straży Pożarnych RP przyjęła 9 grudnia 1922 r. regulamin jednolitych odznaczeń dla wszystkich członków straży pożarnych w Polsce. Od tego czasu związki dzielnicowe skupione w Gł. Zw. Str. Poż. RP zaprzestały nadawania własnych wyróżnień ustanowionych w latach wcześniejszych.

Pierwszym wyróżnieniem dla strażaków była Honorowa Związkowa Odznaka „Za nieprzerwaną i gorliwą służbę strażacką”. Wprowadziła ją w życie Rada Zawiadowcza Krajowego Związku OSP Galicji i Lodomerii z Wielkim

¹ J. R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, wyd. II, Warszawa 2001, s. 54, 116, 137.

Księstwem Krakowskim 22 sierpnia 1896 r. Jej oznaczeniem była jednobarwna wełniana taśma noszona przez wyróżnionych na lewym rękawie strażackiego munduru. Za 5 lat służby miała ona kolor pąsowy, za 10 lat – srebrny i za 15 lat – złoty. Z przyznaniem odznaki wiązało się nadanie dyplomu, który upoważniał do jej noszenia. Po 20 i 25 latach służby w korpusach Rada Zawiadowcza Związku OSP postanowiła przyznawać Honorową odznakę, którą stanowił pleciony srebrny dragon. Na jego środku była haftowana złotem cyfra XX lub XXV. Odznaka o szerokości 25 mm umieszczana była na lewym ramieniu munduru od kołnierza do szwu naramiennego².

Po dwudziestu dwóch latach działalności i przekształceniu się Krajowego Związku w Związek Floriański od 1918 r. za szczególne zasługi dla ochrony przeciwpożarowej ustanowiona została Odznaka Strażacka „Za gorliwość” (Fot. 1, 2).

Fot. 1. Złota Odznaka Związku Floriańskiego „Za gorliwość”

Fot. 2. Srebrna Odznaka Związku Floriańskiego „Za gorliwość”

Odznaka występowała w wersji złotej i srebrnej. Ma ona kształt owalu, o wymiarach 43 x 28,5 mm, z wystającymi ramionami krzyża. W jego centralnej części, na niebieskim emaliowanym tle (wersja złota), znajduje się wizerunek św. Floriana, w stroju rzymskim, gaszącego pożar. Na górnym ramieniu krzyża na okrągłej tarczy widnieje orzeł w koronie, zaś na dolnym ramieniu oparty jest strażacki hełm zwrócony w prawo, bosak oraz zwinięty częściowo proporzec

² Sprawozdanie z III posiedzenia Rady Zawiadowczej Kraj. Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Król. Galicji i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem w dniu 22 sierpnia 1896 r., „Przewodnik Pożarniczy” nr 9, 1 września 1896 r., s. 101.

z napisem: ZA GORLIWOŚĆ. Wersja srebrna wykonana była z kolorowanego oksydowanego metalu oraz pozbawiona emalii.

Najstarszą formą wyróżnienia, mającą postać medalu, w strażach pożarnych była Gwiazda Pamiątkowa – wprowadzona w życie uchwałą Rady Zawiadawczej Krajowego Związku OSP w Królestwie Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim 23 lutego 1918 r.³ (Fot. 3).

Fot. 3. Gwiazda Pamiątkowa

To zaszczytne wyróżnienie, nawiązujące do polskiego ruchu niepodległościowego, było nagrodą dla członków Związku OSP za wytrwałą pracę lub bohaterską obronę życia i mienia ludzkiego. Oznakę stanowi gwiazda o ośmiu ramionach, z nałożonym wieńcem z liści laurowych i dębu zakończonym kulkami. Na niej znajduje się krzyż polski nieco mniejszych rozmiarów. Narożniki ramion krzyża również zakończone są małymi kulkami. Emaliowany krzyż ma kolor karmazynowy (według ówczesnego regulaminu) z umieszczonymi datami 1914–1918, a w owalnej mosiężnej tarczy wizerunek św. Floriana. Nad nim widnieje emblemat strażacki (hełm na tle skrzyżowanych toporków), a u dołu herb Galicji. Na ramionach gwiazdy umieszczono napis: KR ZWIĄZEK/ OCHOT STRAŻY POŻ/ZA DZIELNOŚĆ/ I WYTRWAŁOŚĆ. Odznaka jest lekko wypukła i została wykonana z mosiądzu.

³ Regulamin dla nadania Gwiazd Pamiątkowych członkom straży pożarnych za wytrwałą pracę lub bohaterską obronę życia i mienia ludzkiego, „Przewodnik Pożarniczy” nr 1, styczeń-maj 1918 r.

Na stronie odwrotnej odznaczenia wytłoczony był numer bieżący, tożsamość obdarowanego i numer dyplomu potwierdzającego nadanie.

Gwiazda Pamiątkowa była odznaczeniem trzystopniowym:

- I stopień: gwiazda emaliowana białą ze złotymi napisami, w wieńcu laurowym w kolorze złota, krzyż amarantowy emaliowany (nadawana za szczególne zasługi dla rozwoju Związku OSP lub za ratowanie życia i mienia);
- II stopień: gwiazda wykonana z ciemnego metalu ze srebrnymi napisami, w wieńcu laurowym w kolorze srebrnym, krzyż amarantowy emaliowany (nadawana za szczególne zasługi dla okręgowego Związku OSP lub za ratowanie życia i mienia);
- III stopień: gwiazda bez wieńca wykonana z matowego metalu, napisy srebrne, krzyż emaliowany amarantowo (nadawana za zasługi dla rozwoju pojedynczych OSP lub za ratowanie życia i mienia).

Odnaczonym Gwiazdą przysługiwało prawo pierwszeństwa przy rozdziale subwencji i zapomóg, a w razie śmierci – uczestnictwo asysty honorowej w uroczystości pogrzebowej⁴.

Dodać należy, że egzemplarze tego wyróżnienia należą do rarytasów falerystycznych na skalę europejską.

Krzyż Eksplozji Amunicji – ustanowiony został w 1919 r. przez Prezydium Krajowego Związku OSP w Królestwie Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim i Komitet Wojskowo-Cywilny Obrony Lwowa⁵ (Fot. 4).

⁴ Otrzymali ją m.in. I stopień: Antoni Bahr, Seweryn Ćwikliński, Wilhelm Fenz, Tadeusz Gayczak, Józef Neuman, Michał Osiński, Karol Pałka, Bolesław Wójcikiewicz i dr Alfred Kotwicz-Zgórski; II stopień: Franciszek Albiński, Ernest Centner, Jan Karol Dobrzański, Franciszek Dworski, Józef Górski, Franciszek Heissig, Kazimierz Kaiser, Jan Kuc, Stanisław Marecki, Ryszard Mayer, Alfred Pohl, Kazimierz Siekierski, Jakub Ślepokura, Jan Tobiasz i Władysław Worek; III stopień: Ludomił Fiałkiewicz, Ignacy Gorączka, Jan Hyciek, Jan Kobryń, Piotr Krzyszkowski, Józef Małczyński, Stanisław Michałkowicz, Teodor Moroz i Walenty Włodarczyk.

⁵ Zob.: *Jednodniówka. W dziesięciolecie wybuchu amunicji*, Lwów, 5 marca 1929 r., s. 1-19, <https://fbc.pionier.net.pl/details/nlx34g> (Dostęp: 10.01.2021).

Fot. 4. Krzyż Eksplozji Amunicji

Oznaka tego wyróżnienia jest wzorowana na Krzyżu Obrony Lwowa i przyjmuje formę srebrnego równoramiennego krzyża o groszkowanych polach. Na pionowych ramionach widnieje napis i data: LWÓW/1919, a na poziomych: 5/III. W centrum – umieszczony jest medalion z wizerunkiem Dworca Głównego we Lwowie, a w otoku napis: DZIELNYM OBROŃCOM W ZASŁUDZE. Między ramionami krzyża umieszczone są emblematy pocisków artyleryjskich (w lewym u góry rozerwany). Na rewersie krzyża napis: WYBUCH/AMUNICYI NA/DWORCU/CZERNIOWIECKIM. Odznaka ma wymiary 46x46 mm i jest zawieszana na wstążce koloru buraczkowego z niebieskim szerokim pionowym pasem pośrodku.

Krzyż otrzymali wszyscy uczestnicy akcji ratunkowej (ok. 400 osób) za odwagę w czasie pożaru na dworcu kolejowym 5 marca 1919 r. Koszty wytworzenia odznaki zwracali sami wyróżnieni (była to zresztą powszechna praktyka w tamtych czasach). Znane są dwie odmiany tej odznaki. Pierwsza jest wykonana z metalu posrebrzanego i częściowo złoczonego (pociski)⁶. Druga odmiana różniła się od pierwszej jedynie brakiem złocenia pocisków.

W 1917 r. Główny Zarząd Związku Floriańskiego (GZZF) ustanowił Znak Związkowy (korporacyjny) (Fot. 5). Jest to jedno z ważnych wyróżnień w historii polskiego pożarnictwa oznaczające przynależność do Związku Floriańskiego.

⁶ Otrzymały ją tylko trzy osoby: Bolesław Wójcikiewicz – komendant Wojskowej Straży Pożarnej we Lwowie, prof. dr inż. Kazimierz Bartel – późniejszy premier rządu polskiego oraz prawdopodobnie płk Roman Jasieński – wojskowy komendant Lwowa.

Znak posiadał trzy stopnie: I stopień – Znak Złoty Związku Floriańskiego emaliowany ze złotoną girlandą; II stopień – Znak Srebrny Związku Floriańskiego ze złotoną girlandą; III stopień – Znak Miedziany Związku Floriańskiego⁷.

Fot. 5. Znaki Związku Floriańskiego: srebrny emaliowany, srebrny i miedziany

Oznakę Znak Związku Floriańskiego stanowi krzyż czteroramienny o narożach ramion zakończonych kulkami, wykonany z miedzi lub metalu kolorowego, pozłacany lub posrebrzany. Wymiary krzyża 44x44 mm. Między ramionami krzyża znajduje się jednolity wieniec z liści laurowych, na górnym ramieniu – orzeł jagielloński w koronie. Pośrodku krzyża – duża okrągła tarcza z wizerunkiem św. Floriana w stroju rzymskim, gaszącego pożar, w otoku napis: ZWIĄZEK FLORJAŃSKI/W JEDNOŚCI SIŁA. Rewers medalu był gładki. Znak Związkowy dużego formatu noszony był na mundurze na prawej stronie piersi, natomiast wersje żetonowe przeznaczone były do noszenia na lewej klapie ubioru cywilnego.

Znak Związku Floriańskiego został od 9 grudnia 1922 r. przejęty przez Gł. Zw. St. Poż.

⁷ Złoty Znak Związku Floriańskiego nadawany był przez Zarząd Główny Związku dla towarzystw, które położyły wybitne zasługi na polu pożarnictwa oraz członkom Zarządu Związku po sześciu latach służby; srebrnego – członkom popierającym, członkom Zarządu Straży, oficerom Sztabu, członkom Komisji Rewizyjnej i naczelnikowi Biura Związku; miedzianego – wszystkim innym członkom Związku Floriańskiego. Prawo noszenia Znak Związkowego ustawało z chwilą wystąpienia ze straży lub ustąpienia z zajmowanego stanowiska, za wyjątkiem odbycia minimum 10-letniej służby pożarniczej.

Fot. 6. Znak Głównego Związku Straży Pożarnych RP (1922 r.)

RP i zmodyfikowany. Na środkowej tarczy Znak Głównego Związku Straży Pożarnych RP (Fot. 6) zamiast wizerunku św. Floriana umieszczono orła jagiellońskiego w koronie, a miniatura wizerunku patrona strażaków została przesunięta do górnego ramienia krzyża. Wokół orła widnieje napis: GŁÓWNY ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH/RZECZYPOSP. POLSKIEJ. Odznace nadano nowe wymiary – 48x48 mm, pozostawiono jej stopnie oraz prawo do jej noszenia tożsame, jak w przypadku Znak Floriańskiego.

W 1918 r. został wprowadzony w życie Złoty Medal „Za ratowanie ginących” (Fot. 7). Było to jednostopniowe odznaczenie strażackie nadawane przez Prezydium Zarządu Głównego Związku Floriańskiego. Przyznawano je za czyny bohaterskie dokonane podczas ratowania ginących z narażeniem własnego życia. W 1922 r. medal ten wszedł do systemu odznaczeniowego Gł. Zw. Str. Poż. RP i był nadawany decyzją Rady Naczelnej do 1926 r.

Fot. 7. Złoty Medal „Za ratowanie ginących”

Oznakę medalu stanowi metalowy pozłacany krążek o średnicy 32 mm. Na awersie umieszczono wizerunek orła jagiellońskiego w koronie, a przy obrzeżu napis: ZA RATOWANIE GINĄCYCH i półwieniec z liści laurowych. Na rewersie pośrodku widnieje Znak Związkowy (korporacyjny) z wizerunkiem św. Floriana oraz okólny napis: ZWIĄZEK FLORJAŃSKI – W JEDNOŚCI SIŁA, a od 1922 r.: GŁÓWNY ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH/RZECZYPOSP. POLSKIEJ. Medal przypinany był na wstążce o szerokości 26 mm w kolorze szafirowo-niebieskim z czarnymi obrzeżami – w wersji ustanowionej przez Związek Floriański. Natomiast wprowadzony przez Gł. Zw. Str. Poż. RP zawieszony był na wstążce o szerokości 30 mm w kolorze szafirowo-białym z czarnymi obrzeżami po bokach.

W 1919 r. Główny Zarząd Związku Floriańskiego ustanowił Odznakę „Za wysługę lat”⁸ (Fot. 8).

⁸ *Odnaczenia Związku Floriańskiego*, [w:] „Przewodnik Pożarniczy ” nr 10-14 z 1920 r., s. 78; *Regulaminy znaku i odnaczeń Związku przyjęty na posiedzeniu Rady Naczelnej 9 grudnia 1922 r.*, „Przegląd Pożarniczy” nr 2, 1923 r.

Fot. 8. Odznaki „Za wysługę lat” (wg regulaminów z lat 1919–2019)

Jest to jedyne wyróżnienie strażackie nagradzające i oznaczające wysługę w służbie strażackiej jego posiadacza, które przetrwało zawirowania polityczne i funkcjonuje w praktycznie niezmienionej formie plastycznej do dziś. Odznaka nadawana była wszystkim członkom związku za nienaganną i nieprzerwaną, co najmniej dziesięcioletnią, służbę w szeregach straży. Za każde następne pięć lat służby nadawano kolejny znak z wyższą liczbą umieszczoną w środku czerwonej emaliowanej tarczy. Oznakę wyróżnienia stanowi okrągła tarcza o średnicy 24 mm, umieszczona na skrzyżowanych dwóch toporkach strażackich i ustawionej pionowo prądownicy. Na wylocie prądownicy znajduje się hełm skierowany daszkiem w lewą stronę. Wokół tarczy biegnie wieniec z liści laurowych o szerokości ok. 5 mm – zwężający się ku górze. Środek tarczy jest emaliowany w kolorze czerwonym z promieniami ułożonymi odśrodkowo. W centrum tarczy widnieje złota liczba rzymska wyrażająca lata służby (X, XV, XX, XXV itd.). W białym emaliowanym otoku o szerokości ok. 4 mm widnieją – w zależności od emitenta – napis: ZWIĄZEK FLORJAŃSKI/ZA WYSŁUGĘ LAT; GŁ. ZW. ST. POŻ. R.P./ZA WYSŁUGĘ LAT; ZW. STR. POŻ. R.P./ ZA WYSŁUGĘ LAT; ZW. OCHOT. STRAŻY POŻ./ ZA WYSŁUGĘ LAT. Wszystkie detale poza emaliowaną czerwono tarczą są złoczone.

Znak ten był kolejno przejmowany przez sukcesorów Związku Florjańskiego, przy czym zmianie ulegała jedynie część napisu na białym otoku tarczy. Obecnie stanowi on element systemu odznaczeniowego Związku OSP RP i taki też napis widnieje w owym otoku.

Jako ciekawostkę można dodać, że wzór tej odznaki przyjął do stosowania powstały w 1921 r. Związek Polskich Straży Pożarnych w Czechosłowacji, działający na Zaolziu i Śląsku Cieszyńskim.

W 1920 r. ustanowiono Srebrny Medal „Za dzielność i odwagę w służbie strażackiej” (Fot. 9). Było to odznaczenie jednostopniowe nadawane do 1926

r. Mogli je otrzymać strażacy, którzy wykazali się czynami narażającymi życie podczas działań ratowniczych. Oznakę medalu stanowi metalowy krążek o średnicy 32 mm, srebrzony i oksydowany.

Fot. 9. Awers i rewers Srebrnego Medalu „Za dzielność i odwagę w służbie strażackiej”

Na awersie – w wieńcu z liści laurowych i dębowych, na tle skrzyżowanych toporków strażackich, widnieje hełm, a pod nim drabina ułożona poziomo. W otoku napis: ZA DZIELNOŚĆ I ODWAGĘ/W SŁUŻBIE STRAŻACKIEJ. Na rewersie w centrum umieszczono wizerunek Znak Związku Floriańskiego (od 1922 r. Gł. Zw. Str. Poż. RP), a wokół niego widoczny jest napis: ZWIĄZEK FLORJAŃSKI/W JEDNOŚCI SIŁA, a od 1922 r. w brzmieniu: GŁÓWNY ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH/RZECZYPOSP. POLSKIEJ. Medal noszony był na wstążce szafirowo-białej o szerokości 26 mm z czarnymi obrzeżami (Związek Floriański) lub na wstążce jasnoniebieskiej o szerokości 30 mm z podwójnymi paskami czarno-szafirowymi przy brzegach (Gł. Zw. Str. Poż. RP). Oznaka posiada zaczep ramkowy do wstążki.

Złoty Znak Związku – jest najwyższym odznaczeniem korporacyjnym, które zostało ustanowione przez Radę Naczelną Gł. Zw. St. Poż. RP na posiedzeniu 9 grudnia 1922 r. dotyczącym problematyki jednolitego regulaminu odznaczeń strażackich⁹ (Fot. 10, 11). Oznaką Złotego Znak Związku jest krzyż równoramienny o wymiarach 39x39 mm i ramionach pokrytych czerwoną emalią. Między ramionami znajdują się odcinki wieńca z liści laurowych. Na górnym ramieniu krzyża umieszczony jest złożony wizerunek św. Floriana. W środkowej części na okrągłym medalionie pokrytym czerwoną emalią znajduje się złożony

⁹ Regulamin znaku i odznaczeń Związku przyjęty na posiedzeniu Rady Naczelnej 9 grudnia 1922 r., „Przełąd Pożarniczy” nr 2, 1923 r.

orzeł jagielloński. Medalion okala emaliowany biało otok ze złożonym napisem: GŁÓWNY ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH/RZECZYPOSP. POLSKIEJ (od 1933 r.: ZWIĄZEK OCHOTNICZYCH/STRAŻY POŻARNYCH RP). W wersji z 1933 r. ramiona krzyża są pokryte białą emalią, a z górnego ramienia zniknął wizerunek św. Floriana, który zastąpił stylizowany płomień.

Fot. 10. Złoty Znak Związku wg wzoru z 1922 r.

Fot. 11. Złoty Znak Związku wg wzoru z 1933 r.

W latach 1922–1926 r. Złoty Znak Związku noszono przypięty na wysokości pierwszego guzika prawej strony munduru. Natomiast po 1926 r. odznaczenie zyskało kółeczko na wstążkę w kolorze amarantowym z białymi paskami po bokach, która była przewlekana przez górną dziurkę guzika munduru. W 1933 r. wprowadzono długą czerwoną wstążkę o szerokości 40 mm z białymi paskami po bokach. Od tego czasu po dziś Złoty Znak Związku nosi się na szyi w taki sposób, by odznaka znajdowała się tuż pod węzłem krawata.

Dla jednostek straży odznakę, na wstędze o długości 2 m zawiązaną w kokardę, umieszcza się na drzewcu sztandaru.

W latach 1922–1928 nadano tylko 21 Złotych Znaków Związku¹⁰. Od 1926 r. nadawany był także związkom i strażom, które wyróżniały się wzorowym stanem organizacyjnym w ciągu co najmniej 50 lat owocnej i gorliwej służby dla społeczeństwa.

Wyróżnienie to mające swój rodowód w okresie II Rzeczypospolitej, z przerwą w latach 1939–1959 r., dotrwało do obecnych czasów.

Medal srebrny „Za długoletnią nieskazitelną służbę” (Fot. 12) – został ustanowiony przez Związek Floriański. Był on pierwszym i najwyższym wyróżnieniem nadawanym przez tę organizację. Od swojego poprzednika odznaczenie w 1922 r. przejął Gł. Zw. Str. Poż. RP. Mogli je otrzymać strażacy legitymujący się nieposzlakowaną trzydziestoletnią służbą w szeregach pożarniczych. Medal ma średnicę 32 mm i jest wykonany z posrebrzanego oraz oksydowanego metalu.

Fot. 12. Awers i rewers Medalu Srebrnego „Za długoletnią nieskazitelną służbę” w wersji po 1922 r.

Na awersie widnieje wyobrażenie anioła z wieńcem z liści laurowych w dłoni, z napisem po prawej stronie: ZA / DŁUGOLETNIĄ / NIESKAZITELNĄ

¹⁰ Złoty Znak Związku jako pierwsi otrzymali w: 1922 r. – Stanisław Okulski, Edward Wagner; 1923 r. – Karol Rzepecki; 1924 r. – Edward Bruhl, Bolesław Chomicz, prof. Władysław Grabski, Stanisław Wojciechowski; 1925 r. – Alfred Grohman; 1926 r. – Juliusz Jarzębowski, Jakub Kon i Związek Polskich Straży Pożarnych w Czechosłowacji; 1927 r. – Antoni Bahr, Emil Balcer, Zygmunt Choromański, Stanisław Moskalewski, prof. Ignacy Mościcki, Józef Piłsudski, Zdzisław Przyjalkowski, Józef Tuliszkowski; 1928 r. – Stanisław Arczyński i Klemens Matusiak. Łącznie w latach 1922–1928 nadano tylko 21 Złotych Znaków Związku.

/SŁUŻBĘ. Poniżej napisu, na tle gałązki dębowej, umieszczony są: hełm, boscak, toporek i drabina strażacka. Na rewersie widnieje czteroramienny krzyż zakończony kulkami z wplecionymi laurowymi i dębowymi liśćmi. Pośrodku odznaczenia umieszczona jest postać św. Floriana, a nad nim stylizowany orzeł w koronie. Do czasu przejścia medalu przez Gł. Zw. Str. Poż. RP patrona strażaków wieńczył napis: ZWIĄZEK FLORIAŃSKI/W JEDNOŚCI SIŁA. Po 1922 r. z medalu zniknął ten napis i na krawędziach zewnętrznych odznaczenia wygrawerowano: GŁÓWNY ZW. STR. POŻARNYCH/ RZECZYPOSP. POLSKIEJ. Medal posiadał charakterystyczne szerokie zapięcie (30 mm w wersji emitowanej dla Gł. Zw. Str. Poż. RP) na wstążkę w białym kolorze z czerwonym szerokim pasem pośrodku. Od 1926 r. istniała możliwość wymiany medalu na Srebrny Medal „Za zasługi dla pożarnictwa”.

Na terenie zaboru rosyjskiego utworzono 30 IV 1915 r. Towarzystwo Świętego Floriana. Wybuch pierwszej wojny światowej przerwał na pewien czas działalność tej organizacji. Ogólnokrajowy Zjazd Straży Ogniwych z terenu Królestwa Polskiego, który odbył się w Warszawie w dniach 8–10 IX 1916 r., wznowił działalność Towarzystwa, którego nazwę wkrótce zmieniono na Związek Floriański¹¹. Na pamiątkę tego zjazdu wybito srebrny Medal pamiątkowy (Fot. 13) oraz Odznakę Zjazdu Straży Ogniwych Królestwa Polskiego w Warszawie (Fot. 14).

Fot. 13. Medal pamiątkowy Ogólnokrajowego Zjazdu Straży Ogniwych (1916)

Fot. 14. Pamiątkowa odznaka Zjazdu Straży Ogniwych Królestwa Polskiego w Warszawie (1916)

Fot. 16. Awers i rewers medaliku wydanego z okazji I Zjazdu Straży Pożarnych w Warszawie (1916)

¹¹ J.R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych...*, s. 134.

Medal ma kształt tarczy, na której na stylizowanym strażackim hełmie widnieją skrzyżowane dwa toporki ostrzami zwrócone na zewnątrz oraz napis: Pam. Zjazdu Straży Ogn./8–10 IX 1916 Warszawa. Medal posiada uszko do zawieszenia na wstążce lub łańcuszku.

Natomiast pamiątkowa odznaka ma kształt okrągły i jest osadzona na skrzyżowanych ostrzami odwróconych na zewnątrz toporkach. Między nimi widnieje strażacki hełm zwrócony w prawą stronę. Na tarczy odznaki występuje stylizowany orzeł w koronie, wokół niego napis: ZJAZD ST. OGN. KR. POL. w WARSZAWIE 1916. Medal posiada uszko do zawieszenia poprzecznej białą-czerwonej wstążki upiętej w kokardę.

Z dotychczas przeprowadzonych przez autora badań związanych z początkiem działalności straży pożarnych wynika, że tych „pierwszych zjazdów straży pożarnych w Warszawie” było przynajmniej kilka. Nie ulega wątpliwości, że zjazd o statusie pierwszego miał miejsce dopiero w 1921 r. W przedstawionym na fot. 16 medaliku zwraca uwagę wizerunek orła, który jest inny od tego, jaki później wykorzystywany był przez strażaków.

Związek Floriański aktywnie prowadził różne formy kształcenia pożarniczego. Wśród nich były m.in. Dzielnicowe Kursy Pożarnicze. W 1918 r. GZZF ustanowił odznaki pamiątkowe absolwentów kursów pożarniczych (Fot. 16, 17) dla organizowanych przez siebie i związki dzielnicowe kursów pożarniczych.

Fot. 16. Odznaka kursów pożarniczych zorganizowanych przez Związek Floriański

Fot. 17. Odznaka dzielnicowych kursów pożarniczych

Oznaka tego wyróżnienia ma kształt rombu, na którego ramionach umieszczono napis: ZWIĄZEK FLORJAŃSKI/KURSY POŻARNICZE. Romb nałożony jest na skrzyżowane toporki strażackie oraz hełm zwrócony daszkiem w lewą stronę, zaś w dole rombu – dwie gałązki laurowe spięte szarfą. Pośrodku oznaki w owalu widnieje wizerunek św. Floriana w stroju rzymskim.

Bardzo rozbudowaną formę graficzną przedstawia odznaka dzielnicowych kursów pożarniczych, zarówno pod względem formy, jak i elementów na niej zamieszczonych. Odznaka była wykonana z metalu kolorowego i miała kształt owalny obwiedziony wieńcem z liści dębowych. Znajdująca się pośrodku odznaki tarcza z napisem: DZIELNICOWE KURSY POŻARNICZE jest umieszczona na tle płonącej pochodni, strażackiego toporka i dwóch bosaków. Nad nią widnieje strażacki hełm zwrócony w lewą stronę. Na zwieńczeniu odznaki widoczny jest wizerunek św. Floriana oraz napis ZWIĄZEK FLORJAŃSKI.

Oznaki nosiło się na mundurze na piersi po prawej stronie.

Odzyskanie przez Polskę w 1918 r. niepodległości po 123 latach zaborów stanowiło impuls do podjęcia starań o zjednoczenie rozbitego dotychczas na związki dzielnicowe ruchu strażackiego. Jednym z pierwszych inicjatorów zjednoczenia wszystkich organizacji strażackich na ziemiach polskich był Bolesław Chomicz. To właśnie dzięki jego staraniom w dniach 8–9 IX 1921 r. odbył się w Warszawie Pierwszy Ogólnopanstwowy Zjazd Delegatów Straży Pożarnych ze wszystkich związków dzielnicowych. Uchwałą tego Zjazdu powołano do życia Główny Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej¹². Dla upamiętnienia zjazdu wybito Pamiątkowy medal (Fot. 18), który otrzymali wszyscy delegaci.

¹² J.R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych...*, s. 157.

Fot. 18. Medal pamiątkowy Pierwszego Ogólnopolskiego Zjazdu Delegatów Straży Pożarnych (1921)

Fot. 19. Medal pamiątkowy Drugiego Zjazdu Straży Ogniowych w Warszawie (1921)

Wykonany jest on z metalu posrebrzanego i oksydowanego. Ma kształt owalu o wymiarach 38x28 mm. Na awersie znajduje się wyobrażenie popiersia strażaka grającego na trąbce i trzymającego w lewej ręce flagę z napisem: W JEDNOŚCI SIŁA. Obok widnieje napis: 8-9/IX/1921. W dolnej części napis: I ZJAZD/STRAŻY POŻARNYCH/RZECZYPOS. POL./WARSZAWA. Całość obwiedziona jest dwiema gałązkami laurowymi, złączonymi u dołu herbem Warszawy – Syrenką. W górnej części widnieją dwa wystające toporki strażackie złączone ostrzami, które obejmują uszko do łącznika z kółkiem do wstążki. Medal zawieszony jest na czerwonej wstążce o szerokości 28 mm. Rewers odznaki był gładki.

Ciekawostką, która wymaga pogłębionych badań, jest pamiątkowa odznaka zamieszczona na fot. 19. Kontrowersje budzi umieszczony na niej napis, świadczący, że 2 Zjazd Straży Ogniowych odbył się w dniach 8–9 XI 1921 r. w Warszawie. Nie ulega wątpliwości, że wydarzenie miało miejsce w oznaczonej dacie, o czym zaświadcza bardzo bogata literatura przedmiotu. Natomiast niezrozumiałe jest uznanie wydarzenia jako kolejnego drugiego zjazdu.

Rada Naczelna Gł. Zw. Str. Poż. RP przyjęła 9 XII 1922 r. regulamin jednolitych odznaczeń dla wszystkich członków straży pożarnych w Polsce¹³.

¹³ Główny Związek Straży Pożarn. Rzplitej Polskiej, *Regulamin umundurowania i odznak starszeństwa przyjęty na posiedzeniu Rady Naczelnej w dn. 9 grudnia 1922 r.* (prot. nr 2 p. 4.).

Od tego czasu związki dzielnicowe skupione w Gł. Zw. Str. Poż. RP zaprzestały nadawania własnych wyróżnień ustanowionych w latach wcześniejszych.

Odznaką przynależności do straży związkowych od 1922 r. były znaki korporacyjne (Fot. 20) wzorowane na Znak Floriańskim.

Fot. 20. Srebrny Znak (emaliowany), Srebrny Znak Gł. Zw. Str. Poż. RP (1922) i Miedziany Znak Zw. Str. Poż. RP (1933)

Każdy z nich oparty był na krzyżu zakończonym kulkami oraz wewnętrznej tarczy z wizerunkiem orła jagiellońskiego. Na górnym ramieniu krzyża widnieje wizerunek św. Floriana. Znak Związkowy posiadał trzy stopnie: Srebrny Znak (emaliowany), Srebrny Znak i Miedziany Znak.

Wymiary krzyża powiększono z 44x44 mm (Znak Floriański) do 48x48 mm. Wokół centralnej tarczy umieszczono w otoku napis: GŁÓWNY ZWIĄZEK STRAŻY POŻARNYCH/ RZECZYPOSP. POLSKIEJ. Kolejna modyfikacja oznaki nastąpiła w 1933 r., w związku ze zmianą statutu i nazwy na Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej¹⁴ (ZSP RP). I taki właśnie napis pojawił się w otoku tarczy.

Złoty Krzyż „Za ratowanie ginących” (Fot. 21) był zmodyfikowaną formą Złotego Medalu „Za ratowanie ginących” ustanowionego w 1918 r. przez Związek Floriański. Krzyż nadawała od 1926 r. Rada Naczelna Gł. Zw. Str. Poż. RP za ratowanie ginących w czasie akcji z narażeniem własnego życia. Wyróżnienie

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1933 roku o uznaniu stowarzyszenia Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej za stowarzyszenie wyższej użyteczności, Dz. URP nr 102, poz. 779; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1933 roku o nadaniu statutu stowarzyszeniu „Związek Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej”, M. P. nr 298, poz. 331.

mogło być nadane tej samej osobie wielokrotnie. Przy kolejnych nadaniach na wstążce umieszczano miniatury strażackich toporków.

Fot. 21. Złoty Krzyż „Za ratowanie ginących” (po lewej stronie wydany przez Związek Floriański, po prawej przez Główny Związek Straży Pożarnych RP)

Złoty krzyż ma wymiary 39x39 mm, a jego ramiona zakończone są kulkami. Na awersie pośrodku, na tle okrągłej tarczy pokrytej czerwoną emalią, umieszczony jest wizerunek orła jagiellońskiego. Na ramionach napis: ZA/RATO/WANIE/GI/NAŃCYCH. Między ramionami krzyża rozmieszczone są toporki strażackie oraz elementy wieńca z liści laurowych. Rewers jest gładki. Do górnego ramienia krzyża przymocowany jest zaczep ramkowy do jego zawieszenia na wstążce o szerokości 30 mm koloru szafirowo-białego z czarnym paskiem pośrodku i na brzegach.

Srebrny Krzyż „Za dzielność i odwagę” (Fot. 22) – został wprowadzony w życie w 1926 r. przez Gł. Zw. Str. Poż. R P. Wzór był kontynuacją ustanowionego w 1920 r. Srebrnego Medalu „Za dzielność i odwagę w służbie strażackiej”. Nagradzano nim bohaterskie czyny oraz wyróżniającą się dzielność i odwagę w czasie ratowania ludzi podczas akcji gaśniczych. Krzyż mógł być nadany tej samej osobie wielokrotnie.

Fot. 22. Awers i rewers Srebrnego Krzyża „Za dzielność i odwagę”

Oznakę stanowi metalowy krzyż czteroramienny, posrebrzany i oksydowany o wymiarach 35,7x35,7 mm. Na awersie, w wieńcu z liści laurowych, umieszczona jest emaliowana czerwona tarcza z orłem jagiellońskim. Na ramionach krzyża napis: ZA/DZIEL/NOŚĆ/I/ODWAGĘ. Na rewersie pośrodku tarczy, na tle skrzyżowanych toporków, widnieje hełm strażacki, a w otoku napis: GŁ. ZW. STRAŻY POŻARNYCH R.P. Krzyż zawieszany był na wstążce jasnożłotej o szer. 30 mm z czarno-szafirowymi podwójnymi paskami na brzegach. Po 1949 r. Krzyż nie był już nadawany.

W tymże samym 1926 r., Gł. Zw. Str. Poż. RP ustanowił jeszcze jedno ważne wyróżnienie. Jest to Medal „Za zasługi dla pożarnictwa” (Fot. 23, 24). Zastąpił on nadawany od 1922 r. Srebrny Medal „Za długoletnią nieskazitelną służbę”. Medal ten występuje w trzech stopniach (złoty, srebrny i brązowy). Zgodnie z przyjętym regulaminem odznak nadawany był za: wyróżniającą się działalność, energiczne i planowe kierownictwo, bohaterstwo i odwagę wykazane podczas akcji gaśniczych; zgorliwość, ofiarność, wybitne zasługi w długoletniej działalności na niwie pożarnictwa; aktywną i wyróżniającą się działalność na rzecz ochrony przeciwpożarowej, zwłaszcza za działalność organizacyjną i propagandowo-prewencyjną.

Fot. 23. Awers i rewers Medalu „Za zasługi dla pożarnictwa” (1926 r.)

Fot. 24. Awers i rewers Medalu „Za zasługi dla pożarnictwa” (1933 r.)

Oznakę medalu stanowi metalowy krążek o średnicy 30 mm, wykonany z tombaku połączanego, srebrzonego i oksydowanego lub patynowanego na brąz (w zależności od stopnia medalu). Na awersie przedstawiona jest płaskorzeźba kobiety stojącej na liściach lauru, opartej jedną ręką na tarczy z pochodnią, w drugiej ręce trzymająca liść wawrzynu nad napisem: ZA/ZASŁUGI/DLA/POŻARNICTWA. Na rewersie widnieje orzeł jagielloński w koronie, oparty na skrzyżowanych toporkach, w obramowaniu półwieńca z liści laurowych. W górnej części, w półkolu znajduje się napis: GŁ. ZW. STRAŻY POŻARNYCH R.P, od 1933 r.: ZW. STRAŻY POŻARNYCH R.P. Medal zawieszony jest na wstążce białej o szerokości 35 mm z pionowym czerwonym pasem pośrodku o szerokości 15 mm. Każdy jego stopień mógł być wręczany tej samej osobie kilkakrotnie. Przy ponownych nadaniach na wstążkę nakładano poprzeczne beleczki w postaci toporków strażackich.

Dodać należy, że medal ten – oprócz Złotego Znak Związku i Odznaki „Za wysługę lat” – jest jednym z trzech wyróżnień strażackich, które przetrwały w prawie niezmienionej formie do naszych czasów. Kolejni sukcesorzy: Główny Związek Straży Pożarnych RP oraz Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP dokonywali jedynie zmiany napisów na awersie lub rewersie odznaczeń.

Zarząd Główny Gł. Zw. Str. Poż. RP ustanowił w 1928 r. Medal Strażacki X-lecia Odrodzenia Polski (Fot. 25).

Fot. 25. *Medal Strażacki X-lecia Odrodzenia Polski (1928)*

U podłoża wprowadzenia tego wyróżnienia do systemu odznaczeniowego związku leżała przede wszystkim chęć upamiętnienia pierwszego dziesięciolecia odzyskania niepodległości, jak również zasilenie funduszy na rzecz budowy siedziby związku i przyszłej szkoły pożarniczej w Warszawie, o którą od 1919 r. występował Józef Tuliszkowski – pionier i ojciec polskiego pożarnictwa.

Medal ma postać krążka o średnicy 36 mm wykonanego w trzech wersjach kolorystycznych. Na awersie, na tle płomieni, napis W X–LECIU/ODRODZENIA POLSKI/1918–1928 oraz nad nim skrzyżowany toporek i bosak, nad którymi umieszczony jest orzeł w koronie. Na rewersie w części centralnej, w wieńcu z liści laurowych i dębowych, przedstawiony jest budynek przyszłej siedziby związku i szkoły pożarniczej, a pod nim napis: SAMI SOBIE.

Medal zawieszony na zielonej wstążce o szerokości 36 mm był wyróżnieniem trzystopniowym: złotym, srebrnym i brązowym. Prawo do jego noszenia strażacy nabywali po przesłużeniu w pożarnictwie odpowiednio: 3 lat (brązowy), 5 lat (srebrny) i 10 lat (złoty). Każdy z wyróżnionych zobowiązany był do wpłaty odpowiedniej kwoty pieniężnej na konto budowy Domu Strażaka. I tak, za medal brązowy należało wpłacić 5 zł, srebrny – 7,50 zł, a za złoty – 10 zł. Do medalu wydawano legitymację potwierdzającą prawo do noszenia wyróżnienia. Dodać jeszcze należy, że w kolekcjach medalierskich spotkać można

kilka odmian tego wyróżnienia różniących się między sobą detalami zarówno na awersie, jak i rewersie.

* * *

Polska falerystyka pożarnicza sprzed I wojny światowej oraz okresu międzywojennego na trwałe wpisała się w historię nie tylko polskich wyróżnień zaszczytnych, ale również w historię polskiego pożarnictwa. Przytoczone w materiale najwyższe odznaczenia nie wyczerpują zagadnienia. Bardzo interesująco, z pozycji historycznych dociekań, przedstawia się także problematyka licznych odznaczeń korporacyjnych i unikalnych odznak pamiątkowych związanych z jubileuszami poszczególnych straży pożarnych.

Mam nadzieję, że ta krótka retrospekcja pozwoliła na ukazanie prawdziwego bogactwa strażackich wyróżnień. Jak bowiem zauważa płk poż. w st. spocz. Leszek Pierzchanowski: „Tak łatwo zapomina się o ogromnym dorobku pokoleń polskich strażaków, którego nieprzemijające wartości znajdują swą kontynuację w dzisiejszym, nowoczesnym modelu ochrony przeciwpożarowej. To właśnie owe odznaczenia, odznaki i oznaki chronią od zapomnienia chlubne karty polskiego pożarnictwa, całą tą tradycję, która przetrwała zakręty historii i niezmiennie stanowi dumę pożarniczej formacji”¹⁵.

Nota o autorze

Zdzisław Jan Zasada, młodszy brygadier w stanie spoczynku, doktor, adiunkt Kujawskiej Szkoły Wyższej we Włocławku. Zastępca przewodniczącego Komisji Historycznej Zarządu Głównego Związku OSP RP. Długoletni prezes Włocławskiego Towarzystwa Naukowego. Autor licznych monografii oraz artykułów o ochronie przeciwpożarowej Kujaw wschodnich i ziemi dobrzyńskiej.

¹⁵ K. Krężel, S. Oberleitner, *Odznaczenia, odznaki, oznaki straży pożarnych w Polsce 1915–2002*, wyd. I, Warszawa 2004, s. 7.